

„ÚJ IDŐKNEK TITKOS MUNKÁSA”
— EMLÉKEZÉS KIRÁLY GYÖRGYRE —*

„Új idők titkos munkásainak nevezte Király György azokat a magyar tanárokat — írta RÉVAY JÓZSEF 1922-ben —, akik az oly gyakori értetlenség s a hivatalnoki tanítás kopár sivatagjában, avatag utasítások és főigazgatói rendőrködés bilincseibe verve, tudtak és mertek életet és lelket (új időknek új dalait) vittek be a betegge rokkant középiskola dohos falai közé.”¹

Az „új idők titkos munkásai” közé tartozott KIRÁLY GYÖRGY is, a magyar progresszió kiemelkedő képességű, bátor, gerinces — és csaknem teljesen elfeledett — harcosa. Nevét ma már — a haladó mozgalmak veteránjain és az irodalomtörténészek többé-kevésbé szűk rétegén kívül — sajnálatosan kevesen ismerik.² Ezért e cikk keretében e hiányt szeretnénk — legalább részben — pótolni, ismertetve KIRÁLY GYÖRGY életútját, közoktatáspolitikai és pedagógiai nézeteit, valamint az irodalomtanításra vonatkozó gondolatait.³

I. Király György életútja

KIRÁLY GYÖRGY 80 évvel ezelőtt, 1887-ben született. Apja katonatiszt volt. Középiskolai tanulmányait Pozsonyban végezte, ezt követően a budapesti bölcsészeti karra iratkozott be, magyar—német—latin szakra, 1909-ben doktort, majd középiskolai tanári képesítést szerzett.

Az egyetemen tanulmányaira RIEDL FRIGYES és KATONA LAJOS gyakorol döntő hatást, tudományos érdeklődése egyre határozottabban az összehasonlító irodalomtörténet felé fordul. Az egyetem elvégzése után a belvárosi főreál-

¹ RÉVAY JÓZSEF: „Új időknek titkos munkása.” (Nyugat, 1922. 669. l.) — Cikkünk azonos címét RÉVAY JÓZSEF szíves beleegyezésével választottuk.

² KIRÁLY GYÖRGY pályafutásával, munkásságával a felszabadulás után mindössze két tanulmány foglalkozott: BÓKA LÁSZLÓ Király születésének 75. évfordulója alkalmával tartott kitűnő és megragadó előadása (BÓKA LÁSZLÓ: „Király György emlékezete.” Válogatott tanulmányok. Bp. 1966. 553—588. l.), valamint „A budapesti Eötvös József Gimnázium centenáris emlékkönyve” (szerkesztette DONÁSZY FERENC és KOLLÁR JÓZSEF. Bp. 1954. 18—19., 24., 79—83. l.). — Tanulmányunk megírása után jelent meg a Népszabadságban TRENCSENYI-WALDAPEL IMRE megemlékezése Király György születésének 80. évfordulója alkalmából. (1967. december 2. 8. l.) E rövid megemlékezés a lap sokszázezer olvasójával ismertette meg a magyar progresszió e bátor harcosának nevét, jelentőségét.

³ E cikknek természetesen nem lehetett célja KIRÁLY GYÖRGY életrajzának részletes tárgyalása, irodalomtörténeti, kritikai, publicisztikai, műfordító stb. tevékenységének beható elemzése. Úgy véljük, hogy irodalomtörténészeink már nem zárkoznak el sokáig e feladat elvégzése elől; az 1918—19. évi forradalmak, valamint KIRÁLY GYÖRGY halálának közelgő 50. évfordulója talán alkalmat nyújt számukra e régi adósság törlesztésére. — V. ö.: BÓKA LÁSZLÓ: I. m. 554—555. l.

* Az I. és II. fejezet Ladányi Andor, a III. fejezet Pálmai Kálmán munkája.

iskolában (jelenleg Eötvös József Gimnázium) kap tanári állást, és ott működik 1919-ig.

Tanári munkája mellett — melynek méltatására még visszatérünk — *tudományos fejlődése* gyorsan halad előre, tanítás és kutatómunka nála harmónikus egységet alkot, cikkei, tanulmányai sorra jelennek meg, felkészültsége „bámulatós és valósággal félelmetes”.⁴ Pályafutása nyílegyenes, a tudományos szakkörökben egyre inkább nyilvánvalóvá lesz, hogy „a régi magyar irodalomnak ez az elmélyült, alapos és világirodalmi látókörű kutatója előbb vagy utóbb egyetemi katedrát kap...”.⁵ E felhőtlen képet csak súlyos betegsége, korán szerzett tüdőbaja árnyékolja be.

Csendes, szerény, visszahúzódó, látszólag apolitikus ember volt. „A napi politika lármája nem izgatja” — írja TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF —, de kezdettől fogva a progresszív gondolat s kultúrprogram mellé köti le magát.” BENEDEK MARCELL szerint is: „Becsülettel kivette a részét a tanárság és a tudományos egyesületek működéséből, a „radikálisok” oldalán... Politikával — hangosan legalább — nem foglalkozott.”⁶ 1910 óta az Országos Középiskolai Tanáregyesület tagja, 1913. októberétől a Budapesti Tanári Kör választmányi tagja. A Körben első nyilvános szereplésére 1913. áprilisában kerül sor, amikor az „Ifjúsági könyvtáraink ügye” c. előadásában⁷ megsemmisítő kritikát gyakorol az 1912-ben kiadott SZEMÁK-féle „Ifjúsági könyvtárjegyzék” felett. E jegyzék használatát a VKM nem sokkal előbb tette kötelezővé és ennek alapján rendelte el a középiskolai ifjúsági könyvtárak revízióját.⁸

KIRÁLY GYÖRGY *fellépésének haladó jellege* kétségtelen. Ezekben az években, APPONYI és ZICHY minisztersége, BARKÓCZY működése idején jelentősen megerősödött az oktatáspolitikában, a közoktatásügy irányításában a reakciós-kerikális befolyás. A klerikalizmus „a maga vészes befolyásával — írta KIRÁLY GYÖRGY — ráterpeszkedett az államkormányzat minden kulturális területére.” BENEDEK MARCELL szerint pedig: „Mint a tintafolt a fehér abroszon, úgy terjedt szét a sötét klerikális szellem a középiskolákban.”⁹ KIRÁLY GYÖRGY fellépése a haladó pedagógusok e politika elleni küzdelmének része volt.¹⁰ E fejlődés-vonalba esnek a radikális Szabadgondolat c. folyóiratban 1913—14-ben megjelent közoktatáspolitikai cikkei is.

A háború okozta politikai visszaesés után, 1918. nyarától a *haladó pedagógusok szervezkedése* ismét erősebb ütemet vett. A tanárok növekvő elégedetlenkedé-

⁴ Literatúra, 1937. 405. l.

⁵ BÓKA: I. m. 564. l.

⁶ TROSTLER JÓZSEF: „Király György emléke. Élete és irodalmi működése”. Bp. 1922. 6. l.; BENEDEK MARCELL: „Az utolsó évek”. (Nyugat, 1922. 680. l.)

⁷ Országos Középiskolai Tanáregyesület iKözlöny, 1912/13. évf. 823—834., 937—945. l.

⁸ Hivatalos Közlöny, 1913. 76—77. l.; SZEMÁK ISTVÁN: „A magyar ifjúsági irodalom története” Bp. 1924. 9—10. l.

⁹ Szabadgondolat, 1914. 168. l.; BENEDEK MARCELL: „Naplómat olvasom”. Bp. 1965. 195. l.

¹⁰ Az „Ifjúsági Könyvtárjegyzék” bevezetése szerint ugyanis „veszedelmes” nemcsak „a két nemnek egymás közti viszonyát illető eseményeknek, tetteknek elbeszélése... az érzékcsiklandoztató, érzéki vágyakat ébresztő helyzeteknek, jeleneteknek, képeknek, alakoknak leírása... bizonyos dolgoknak részletező meghatározása, fejtegetése”, hanem „a valláserkölcsei elveket megingató, vallási intézményeket kigúnyoló tanoknak, nézeteknek hirdetése... Az ilyen munkákat természetesen semmi szín alatt sem vehettük be a jegyzékbe; ha máskülönbösen műbecsüket tekintve még oly jelesek, értékesek voltak is. Ki kellett rekesztenünk továbbá az olyan munkákat, melyek hazafiatlan nemzetköziséget hirdetnek...” („Ifjúsági Könyvtárjegyzék a közép-fokú iskolák könyvtárai számára.” Bp. 1912. 7—8. l.) — Jellemző egyébként, hogy e könyvtárjegyzék használatát 1920-ban ismét kötelezővé tették... (SIMON GYULA: „Neveléspolitikai dokumentumok az ellenforradalmi rendszer időszakából, 1919—1931.” Bp. 1959. 313—316. l.)

sének, fokozódó radikalizálódásának jegyében 1918. október 20-án tartott tisztújító közgyűlésén a Budapesti Tanári kör KIRÁLY GYÖRGYöt titkárává választotta.¹¹ A polgári demokratikus forradalom győzelme után a haladó pedagógusok balratalódása tovább folytatódott. „Az októberi nagy föleszmélés a tanárság jobbik részét öntudatos, buzgó reformtevékenységre sarkallta” — írta RÉVAY JÓZSEF.¹² KIRÁLY GYÖRGY is „teljes erejével és tudásával vett részt e program elméleti kiépítésében”.¹³ A VAOSZ iskolai reformokat előkészítő bizottsága középiskolai magyar nyelvi és irodalmi albizottságának vezetője és előadója, a tananyag megszerkesztése és az elvek kidolgozása az ő munkája.¹⁴ (E munkálatok — mint ismeretes — már a Tanácsköztársaság időszakában, 1919. április végén fejeződtek be.)

A Tanácsköztársaság idején KIRÁLY GYÖRGY sokoldalú és aktív tevékenységet fejt ki. Április 10-én egyetemi előadói megbízást kap, majd május 3-án kinevezik a budapesti bölcsészeti kar régi magyar irodalmi tanszékére egyetemi tanárnak. Egyik hallgatójának visszaemlékezése szerint „a törekeny külsejű, halkszavú, de hatalmas tudású Király György már első előadásán megragadta hallgatói érdeklődését s rövidesen kedvenc professzorunk lett.”¹⁵ Tagja a Közoktatásügyi Népbiztosság által kinevezett bölcsészkar bizottságnak. Nagy részt vállal a nyelvtudományi és irodalomtörténeti kutatók szövetségének munkájában, és több más tudós (BABITS MIHÁLY, BENEDEK MARCELL, CZEBE GYULA, RÉVAY JÓZSEF, TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF stb.) közreműködésével ő állítja össze e szövetség munkatervének irodalmi részét.¹⁶ Tagja a Magyar Irodalomtörténeti Társaság direktóriumának,¹⁷ bekapcsolódik a Szellemi Termékek Országos Tanácsának munkájába stb. Magatartása egyik legszebb példája a Tanácsköztársaság mellé álló, a Tanácsköztársaság magas színvonalú és széles távlatokat megnyitó kulturális politikáját támogató progresszív értelmiségiek fejlődésének.

A Tanácsköztársaság bukása, az ellenforradalom uralomra kerülése új periódus kezdetét jelenti KIRÁLY GYÖRGY életében. A fehér terror azonnal hozzáfűz a leszámolóshoz. KIRÁLYT már augusztusban felfüggesztik iskolai állásából (egyetemi tanári kinevezését még a PEIDL-kormány hatálytalanította). Szeptember 1-én egészségi állapotára hivatkozva hathónapos szabadságot, és ennek leteltével nyugdíjazását kéri,¹⁸ de a fegyelmi eljárást mégis megindítják ellene.

A vádak (egyetemi tanári kinevezést vállalt és a Szellemi Termékek Országos Tanácsának lektora volt) nem látszottak túlzottan súlyosnak. „Annyi bűnnel, amennyi az ő lelkét nyomta — írta BENEDEK MARCELL —, meg lehetett volna úszni ezt a tárgyalást — csak éppen . . . *modor* kellett volna hozzá.”¹⁹ TURÓCZI-TROSTLER szerint is: „Ha Kanossát jár, talán kegyelmet kap.”²⁰

KIRÁLY GYÖRGY azonban erre nem hajlandó. Az október 3-i *fegyelmi tárgyaláson* a Tanácsköztársaság bukását követő fegyelmi hadjárat történetében

¹¹ Országos Középiszkolai Tanáregyesületi Közlöny, 1918/19. évf. 158. l.

¹² Nyugat, 1922. 670. l.

¹³ TROSTLER: I. m. 6. l.

¹⁴ „Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság iskolai reformtervezete.” Bp. 1959. 27—42. l.

¹⁵ BÉKÉS ISTVÁN: „Nyomatványgyűjtő úton — Király Györggyel — 1919-ben. (A Könyvtáros, 1959. 827. l.)

¹⁶ „Tudományos feladataink az irodalomtörténeti kutatások terén.” E munkatervet KIRÁLY az őt jellemző bátorsággal 1920 elején (!), a fehér terror tobzódása idején jelentette meg. [A munkaterv teljes szövegét lásd a Kritika 1966. márciusi számában.]

¹⁷ Irodalomtörténet, 1919. 330—332. l.

¹⁸ Fővárosi Levéltár. Budapest Fővárosi Tanácsa 9307/1919. VII.

¹⁹ Nyugat, 1922. 681. l.

²⁰ TROSTLER: I. m. 6. l.

szinte páratlan bátorsággal, önérzetesen áll szemben vádlóival. A tárgyalás megkezdése előtt kijelenti, hogy „esküt tett a köztársaságra s ennél fogva nincs abban a helyzetben, hogy törvényesnek elismerjen egy főhercegi kormánytól kibocsátott rendelkezést”. Leszögezi, hogy „a kollektív társadalmi rendszer híve”. A fegyelmi tárgyalás során válaszolnia kellett egy kérdőív kérdéseire. Arra a kérdésre, hogy minő megfontolások készítették új ügykörének elfoglalására, a következőt válaszolja: „Nem látott semmiféle példát az ellenállásra a polgárság körében, egyetemi kinevezése ellen ezért, de meg azért se tiltakozott, mert a népbiztonság élén olyan emberek álltak, mint Lukács György, Antal Márk, Fogarasi, Kármán T., akik biztosítékot nyújtottak arra, hogy az egyetemen az amúgy is elhanyagolt régi magyar irodalmat sikeresen művelheti.” — „A tanítói, nevelői feladattal, a magyar tanár hagyományos nemzeti érzésével miként tartja összeegyeztethetőnek a proletárdiktatúra alatti magatartását?” — hangzott a következő kérdés. Király válasza a jegyzőkönyv szerint: „A magyarság régi, progresszív tradícióival összeegyeztethetőnek tartotta.” — Végül az utolsó kérdésre: „Alkalmasnak, képesnek tartja-e magát arra, hogy részt vegyen a magyar tanárok építő munkájában?” — KIRÁLY határozottan feleli: „Nem; amíg ez az építő munka a mai irányban folyik, — olyan időben, mikor az állam rendőrállammá alakul és a denunciálás szellemét viszi az iskolába.”²¹

A fegyelmi tárgyalás lefolyásáról — a szűkszavú jegyzőkönyvön kívül — más adataink is vannak. BABITS MIHÁLY szerint a fegyelmi tárgyalás során arra a kérdésre, hogy „tiszteli-e a hagyományt?”, KIRÁLY válasza az volt: „Tisztelem. De a magyar irodalomban kétféle hagyomány van. A Pázmányok és Arany Jánosok hagyománya mellett ott van az Apáczai Cseri Jánosoké, a Kazinczyaké is. Én ezt is tisztetem.”²² Maga KIRÁLY GYÖRGY november 10-i, BÉKÉS ISTVÁNhoz írt levelében így emlékezett meg a fegyelmi tárgyalásról: „A dolog úgy áll, hogy én már-már szabad és független ember vagyok, s napok kérdése, hogy állásomból elbocsátanak. Nem azért természetesen, hogy a diktatúra alatt az egyetemen a régi magyar irodalmat adtam elő, hanem azért, mert a fegy. bizottság előtt kijelentettem, hogy egyelőre nem óhajtok részt venni a magyar tanárság 'restauráló' munkájában.”²³

A fegyelmi ítélet ezek után már nem lehetett kétséges: „a proletárdiktatúra alatt egyetemi tanárságot vállalt, a Szellemi Termékek Országos Tanácsának lektora volt, saját szavai szerint nem is képes a mai rendbe beilleszkedni, amiért is a bizottság a tanári kar képviselőjének egy szavazatával szemben, aki nem tartja önt beszámíthatónak, további tanításra azonban szintén nem tartja alkalmasnak, a harmadfokú büntetésre ítélni javasolja”. HALLER e javaslatot jóváhagyva KIRÁLY GYÖRGYöt állásától való elmozdításra ítélte.²⁴ — A „nem beszá-

²¹ MSZMP KB PTI. Arch. Budapesti Ügyészség. IV. 13/4247—1920. — A fegyelmi tárgyalás jegyzőkönyvét, valamint az ezt követő bűnügyi eljárás iratait JÓZSEF FARKAS bocsátotta rendelkezésünkre. Baráti szívességéért e helyen mondunk köszönetet. E dokumentumok teljes szövegét egyébként JÓZSEF FARKAS a közeljövőben publikálni fogja.

²² BABITS MIHÁLY: „Király György.” (Nyugat, 1922. 635. l.)

²³ BÉKÉS ISTVÁN birtokában levő magánlevél; nem teljes szövegét közölte „Új magyar anekdotakincs” c. kötetében. (Bp. 1962. 343. l.)

²⁴ O.L. VKM. 108 088/1919. B. XI. — Megjegyzendő, hogy a VKM. ezen túlmenően 1920. március 22-én KIRÁLY GYÖRGY és 12 középiskolai tanártársának fegyelmi ügyére vonatkozó ügyiratokat megküldte a budapesti ügyészségnek, azzal, hogy „amennyiben az illetők ellen a bűnvádi eljárásnak megindítását szükséges és megokoltnak találja, úgy a szükséges intézkedéseket megtenni sziveskedjék.” (O.L. VKM. 102 808/1920. B. XI.) Az ügyészség felhívására a budapesti rendőrfőkapitányság nyomozást folytatott KIRÁLY ügyében, 1920. augusztusában

míthatóság” vádja is jellemző: „1919 őszén — írta **BENEDEK MARCELL** — beszámíthatatlannak tartották azt, aki gerincesen mert megállani a maga igazán mellett.”²⁵

A fehér terror fegyelmi ítélete látszólag véget vetett egy szépen ívelő pályának. A magyar irodalomtudomány talán legtehetségesebb és legsokoldalúbb művelője szegényen, súlyos betegen az utcára került. „Iskolában nem taníthat, a tudomány kurzusképtelennek találja. A hivatalos filológiában nincs többé keresnivalója. Kiszedett cikkeit nem közlik.”²⁶ Nem működhet tovább természetesen a Magyar Irodalomtörténeti Társaság és a Budapesti Tanári Kör tisztségeiben sem.²⁷

És ekkor, e kilátástalan és reménytelenül súlyos helyzetben következik be **KIRÁLY GYÖRGY** életének „csodája”, ekkor kezdődött „az emberi munkáinak, bátorságnak, férfias kitartásnak s jutalmat nem váró idealizmusnak az a csodája, ami szegénység és betegség között tartott egészen utolsó napjáig”.²⁸ A filológus, a régi magyar irodalom tudós kutatója mintegy újra kezdi életét: a kritika és a publicisztika, a műfordítás és a könyvkiadás terén életének hátralevő két és fél esztendeje alatt hihetetlenül nagy munkát végez. „Munkakedve az utolsó években — írta **KOSZTOLÁNYI** — emberfelettivé fokozódott . . . Nem ismertem nála munkásabb embert.”²⁹ Életműve: 81 cikk és kisebb tanulmány, 153 bírálat, 27 fordítás — ezek túlnyomó többsége az utolsó évekre esik. Ezek mellett szerkeszti a kétnyelvű Klasszikus Könyvtárt, a **KNER**-féle Klasszikusok 12 kötetét, a Monumenta Literarum 24 kötetét, a Három cseppke könyveket. És még arra is maradt ereje, hogy megírja „A magyar ösköltészet” c., kutatásait összegező művét. Iskolában nem taníthat, de a munkásoknak — a Szakszervezeti Tanács által 1920 őszén szervezett szakszervezeti főiskolán — előadásokat tart a modern regényirodalomról . . .

BÓKA LÁSZLÓ helyesen mutat rá arra, hogy mindebben nemcsak és nem elsősorban a kenyérkeresés kényszerét kell látnunk³⁰, hanem az előrehaladásért, fejlődésért, igazságért küzdő tevékeny, alkotó ember belső kényszerét, szenvedélyes elszántságát.

Ez a legvilágosabban *publicisztikai munkásságában* mutatkozik meg. **KIRÁLY GYÖRGY** a forradalmak előtt — mint láttuk — a progresszív gondolat, a radikális kulturaprogram híve volt, a forradalmak idején sem vált szocialistává vagy kommunistává, „jóllehet szellemi fejlődésének iránya, pedagógiai reformterveinek jellege azt mutatják — emelte ki **BÓKA** —, hogy a szocializmus prespektívája felnaplott már szemében, és emberi becsülete, mély humanizmusa az elnyomottak forradalma mellé állította.”³¹ Multját, elveit a Tanácsköztársaság bukása után sem volt hajlandó megtagadni, sőt gerincessége,

---

azonban az ügyészség a nyomozási eljárást megszüntette, mivel **KIRÁLY GYÖRGY** „bűnössége nem bizonyítható”. (MSZMP KB PTI. Arch. Budapesti Ügyészség IV. 13/4247—1920.)

²⁵ Nyugat, 1922. 681. l.

²⁶ **TROSTLER**: I. m. 6. l. — Így pl. az Irodalomtörténet már kiszedett **KAFFKA**-tanulmányát nem közölte, mert — **KIRÁLY** szavai szerint — „kurzusképtelenné vált a cikknek mind tárgya, mind írója”. (Nyugat, 1920. 4. l. — A cikk a Nyugatban jelent meg.) Nem jelenhetett meg a Budapesti Szemlében és az Egyetemes Philológiai Közlemben sem többé tanulmánya.

²⁷ Irodalomtörténet, 1919. 332. l.; Országos Középiszkolai Tanáregyesületi Közlemb, 1919/20. évf. 33—34. l.

²⁸ Nyugat, 1922. 632. l.

²⁹ **KOSZTOLÁNYI DEZSŐ**: „Arckép.” (Nyugat, 1922. 676. l.)

³⁰ **BÓKA**: I. m. 575—577. l.

³¹ Uo. 565. l.

becsületessége, az igazság szenvedélyes szeretete, mély embersége a fehér terror szennyés éveiben e halk szavú, korábban visszahúzódozó filológust a haladós elszánt katonájává, az ellenforradalmi rendszer politikája és kultúrpolitikája ellen keményen küzdő harcos publicistává tette.

1919 őszén még csak egy cikke jelenik meg, amelyben KMO SKÓ MIHÁLY teológus professzornak, az 1919—20-as évek hírhedt „ideológusának” egyik cikkét szedi ízekre.³² 1920-ban publicisztikai tevékenysége kezd kibontakozni. „Váratlan évfordulók” címmel A Hétben jelenik meg rendkívül ügyes írása, amelyben a DICKENS-évforduló ürügyén a „keresztény kurzus” uralmát, jellemző figuráit gúnyolja ki.³³ „Beteg irodalom” c. cikkében meglepő bátorsággal leplezi le a kurzus irodalompolitikáját.³⁴ A Nyugat 1920-as évfolyamában — GELLÉRT OSZKÁR megállapítása szerint — „a legbátrabb hangot Király György ütötte meg” SZABÓ DEZSŐ tanulmánykötetéről írt ismertetésében.³⁵

De ez is még csak a kezdet, „fegyvergyakorlat” — TURÓCZI-TROSTLER szavaival élve — az 1921—22-es évek nagy küzdelmeihez. Egyre több írása jelenik meg a Nyugatban, amelynek 1921. június 1-től már főmunkatársa, valamint különösen a Független Szemlében, a korszak legbátrabb lapjában, egy „csekély nyilvánosságú (és rövid életű) folyóiratban, amelyet csökönyösen haladó szellemű emberek tartottak fenn”.³⁶ KIRÁLY a Független Szemle egyik legbensőbb munkatársa, ő írta a lap első számában „A pesti irodalom” c. híres cikket, amelyben leplezi az ellenforradalom Budapest-ellenességének retrográd jellegét (és korlátoltságát) és az antiszemitizmust, mint a társadalmi reakció eszközeit.³⁷

Publicisztikája átfogja a politikai élet széles területeit. Finom gúnyal teszi nevetségessé a HORTHY-féle vitézavatásokat, amikor „egy csomó magyar katonát egy ó-skandináv isten nevében ütöttek vitézzé”.³⁸ Maró gúnyal ír az ellenforradalom vezető klerikális politikusaikról,³⁹ József főherceg akadémiai felolvasása kapcsán frappáns glosszában mutat rá a triviális ellenforradalmi hamisításokkal szemben a háborús vereség tényleges okaira,⁴⁰ harcol az ellenforradalom parasztdemagógiája,⁴¹ a német szellem terjedése⁴² ellen, fellép a forradalmak reakciós meghamisításával és haladó részről történő mentegetésével szemben.⁴³

³² KMO SKÓ MIHÁLY: „A radikális lélek.” (Gondolat, 1919. október 16. 16—17. l.); KIRÁLY György: „A legrégebb radikális frás.” (Világ, 1919. okt. 23. 3—4. l.)

³³ A Hét, 1920. 357—358. l.

³⁴ „... a tehetségteleneknek tágabb sorompó nyílt, mint valaha, ha politikai megbízhatóságukról tanúságot tesznek. Viszont a legnagyobb tehetségre is rásütik a megbízhatatlanság bélyegét, csupán azért, mert megalkuvás nélkül, író' vagy 'ember' akar maradni...” (A Hét, 1920. 494—495. l.)

³⁵ Nyugat, 1920. 1149. l.; GELLÉRT OSZKÁR: „Egy író élete.” I. k. Bp. 1958. 396. l.

³⁶ Irodalomtörténeti Közlemények, 1954. 432. l.

³⁷ Független Szemle, 1921. 3—10. l. — KIRÁLY eredményesen tisztáz egyes, az ellenforradalmi demagógia által összezavart fogalmakat is, megállapítva, hogy „nincs kétféle módja a meggazdagodásnak, a keresztény módon való meggazdagodás semmiben sem különbözik a zsidó módon való meggazdagodástól; csak egyféleképpen lehet meggazdagodni: mások munkaerejének kíméletlen kiuzsorázásával.” — Az antiszemitizmus, a fajelmélet tudományos érvekkel való leleplezésére egyébként KIRÁLY később is több cikkében visszatér.

³⁸ „Hadur nevében.” (Nyugat, 1921. 1505. l.)

³⁹ Független Szemle, 1921. 416, 456—457. l.

⁴⁰ Független Szemle, 1921. 313—314. l.

⁴¹ Független Szemle, 1922, 88. l.

⁴² Független Szemle, 1922. 56—57. l.

⁴³ Így bírálja a THARAUD-testvérek cikksorozatát, amelyet „a forradalom pletykái és karikatúrái”-ként jellemez, több alkalommal is gúnyosan ír TORMAY CECILE Bújdosó Könyvéről,

Különösen sok írása foglalkozik az ellenforradalom „kultúrpolitikájának” leleplezésével. Élesen bírálja az Akadémia működését, a reakciós erők felülkerekedését,⁴⁴ a „kurzusos közszellem” megjelenését a tudományban⁴⁵ és az Irodalomtörténet c. folyóirat reakciós, provinciális színvonaltalanságát.⁴⁶

Publicisztikai munkásságában természetesen jelentős részt foglalnak el az irodalmi élet kérdései. KIRÁLY szenvedélyesen támadja az ellenforradalom irodalmi képviselőit, mindenekelőtt LENDVAI ISTVÁNT, az „elsvábosodás” folyamatát, amely irodalmunkba hozta „a korlátolt kispolgári gondolkodást, a dzsentrihez dörgölődő hisztérikus ál-fajmagyarkodást, a zsidó konkurenciától epileptikus antiszemitizmust, mindig opponáló, forradalmár, protestáló, lényegében protestáns irodalmunkban eddig ismeretlen hazug loyaltást és papimádást”,⁴⁷ megsemmisítő kritikával illeti SZABÓ DEZSŐ „Csodálatos élet”-ét.⁴⁸ Egyszerre több fronton harcol ADY eltorzítása, „megszelidítése” ellen,⁴⁹ így behatóan elemzi HORVÁTH JÁNOS „Aranytól Adyig” c. tanulmányát, bírálva egyes reakciós megállapításait, a „végzetes sietés” veszélyét hangsúlyozó óvatos konzervativizmusát, az „irodalmi egység” naiv ábrándját,⁵⁰ és fellép az 1921-ben megjelent ADY-antológia válogatása, a forradalmi versek kihagyása ellen.⁵¹

KIRÁLY GYÖRGY haladó publicisztikájának fő jellemzője az értelem ereje, az erős logika és a bátorság. BABITS MIHÁLY szavaival: „... éles szem, éles szó, élénk mondatok, bátorság, figyelem, mindig biztos válasz és kész támadás, mintha az egész ember a megelevenedett Ész pengéje lenne.”⁵² MÓRICZ ZSIGMOND szerint: „Filológus: lovashuszar, rohamozó, szívós acél, örök támadó. Kardja mindig kézben, suhintásra kész... Bátorsága már nem emberi... Király György a felszabadult Gondolat hitharcosa... Ő a Logika bajnoka volt.”⁵³

---

arról a gyűlölködő, szitkozódó hangról, „mely a magyar íróknak élvezhetetlenné teszi”, az írók „jobban tennék, ha naplóját nem folytatná s... inkább egy kedves regénynek feküdne neki”. (Nyugat, 1921. 802—804. l.; Független Szemle, 1921. 74. l.) — De bírálja HATVANYT is, hogy igazolai, mentegetni akarja a külföld előtt a forradalmat, hangsúlyozva; „... a forradalmak mindig szimpátiát ébresztettek, még túlzott kilengéseikkel és tragikus bukásukkal is”. (Független Szemle, 1921. 269. l.)

⁴⁴ „Az Akadémia, amikor mind nagyobb tért engedett a politikai műkedvelésnek, eltért eredeti tradícióitól, kompromittálta vele nemcsak alapítója eszméit, hanem komoly tudományos jellegét.” (Független Szemle, 1921. 123—124. l.)

⁴⁵ Nyugat, 1921. 1440. l.

⁴⁶ „... legújabb számában olyan tüneteket veszünk észre, amik határozottan aggkori infantilizmusra vallanak...” (Független Szemle, 1921. 263. l.)

⁴⁷ Független Szemle, 1921. 263. l.

⁴⁸ „... hiába, tajtékzó szájjal nem lehet mesét mondani...” (Független Szemle, 1921. 73. l.) — Vö.: NAGY PÉTER: „Szabó Dezső az ellenforradalomban.” Bp. 1960. 52. l.

⁴⁹ BÓKA: I. m. 582—584. l.

⁵⁰ KIRÁLY egyes megállapításai igen lényegesek: „A szellemi fejlődésnek egyik legjelentősebb tünete az ellentéteken át való haladás... Az irodalom, mint minden szellemi mozgalom, sohasem lesz egységes, mindig a harcok, a szembenálló egyéni vélemények mérközései biztosítják a haladást... Szellemi téren sohasem árt a ‚sietés’...” Hangsúlyozza, hogy a közönség idővel utoléri a „siető” írkat, „vigasztalódják Horváth János, Adyt is utol fogja érni”. (Független Szemle, 1921. 149—153. l.)

⁵¹ Nyugat, 1922. 136—137. l., 366—367. l. KIRÁLY kiemelte: „... fontosnak tartjuk azt, hogy költészetével a forradalom előkészítői közé tartozott...”, „... ezeket a verseket Ady költészetéből éppolyan kevéssé lehet eltüntetni vagy elsüllyeszteni, mint a republikánus verseket Petőfiéből”.

⁵² Nyugat, 1922. 629. l.

⁵³ MÓRICZ ZSIGMOND: „Király György.” (Nyugat, 1922. 626—627. l.)

Bátorságára, baráti hűségére jellemző néhány adalék. Mikor TÓTH ÁRPÁDOT a MANSZ-ot szelíden megcsípkedő glosszái miatt a kurzuslapok élesen támadták, és néhány hevesvérű ifjú mestervívó felajánlotta lovagias szolgálatait a MANSZ-nak, KIRÁLY GYÖRGY sietett TÓTH ÁRPÁD védelmére „kemény és haragos” cikkben, amelyben felvilágosította e mestervívókat a lovag és a spadassin közti különbségről...⁵⁴ Egykori tanártársa és barátja, a bebörtönzött CZÓBEL ERNŐ feleségének elsőként nyújtott segítő kezét.⁵⁵

„Egy időben több oldalról figyelmeztették — írta SZABÓ LŐRINC —; hogy legyen óvatos a kijelentéseiben, mert figyelik. Nevetett rajta: Hát csak figyeljenek! ... Mikor házkutatást tartottak nála és bevitték nem tudom melyik kaszárnyába, akkor se ijedt meg, csak a fáradtság és a zaklatás esett terhére. És az, hogy az anyja és húga aggódnak miatta.”⁵⁶

MÓRICZ ZSIGMOND ADYHOZ hasonlította, „ki egész életét egy állandó izzásban élte át”. A megfeszített, hajszolt munka, a súlyos betegség korán felőrölte e gyöngye testű ember erejét: 1922. április 25-én — 35 éves korában — meghalt. Megrendítő hangú nekrológiát MÓRICZ ZSIGMOND szinte a halál órájában írta. Temetésén BABITS MIHÁLY és BENEDEK MARCELL beszélt, a Nyugat következő számát teljesen KIRÁLY GYÖRGY emlékének szentelték.⁵⁷ Az emlékszám írói között voltak barátai, harcostársai, a magyar irodalom színejava. (Többek között BABITS MIHÁLY, BENEDEK MARCELL, CZAKÓ AMBRÓ, CZEBÉ GYULA, ELEK ARTUR, GYERGYAI ALBERT, IGNOTUS, KNER IMRE, KOSZTÓLÁNYI DEZSŐ, KOZMA LAJOS, LACZKÓ GÉZA, LÁNYI SAROLTA, LEHEL ISTVÁN, REICHARD PIROSKA, RÉVAY JÓZSEF, SCHÖPFLIN ALADÁR, SZABÓ LŐRINC, TÓTH ÁRPÁD, TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF stb. (Az utókor már hálátlanabb volt KIRÁLY GYÖRGY emlékével szemben...)

II. Közoktatáspolitikai és pedagógiai gondolatai

KIRÁLY GYÖRGY legfontosabb közoktatáspolitikai-pedagógiai írásai 1913—14-ben láttak napvilágot. Ezekben haladó elveket hirdet, gondolatai a mi nemzedékünk számára is tanulságosak.

A Szabadgondolat 1913. novemberi számában a JANKOVICH-féle *középiskolai reformtervezet*et teszi vizsgálat tárgyává. Cikke bevezetésében megállapítja, hogy „Jellemzőbb dokumentumot a mai jóhiszemű hivatalos liberalizmus szellemére és progresszív törekvéseire alig tudnék találni a Jankovich-féle reformtervezetnél, mely szinte forradalmi lendülettel indul meg, de közben saját eszméi árnyékától annyira megriad, hogy minden gyökeres javítást félredobva, egy-két szerény tantervi változtatásban merül ki.” Hangsúlyozza, hogy a ter-

⁵⁴ TÓTH ÁRPÁD: „Ismét duzzog a MANSZ.” (Az Est, 1922. február 4.) és „Manszika két szék között”. (Uo. febr. 5.); KIRÁLY GYÖRGY: „A MANSZ lovagjai.” (Független Szemle, 1922. 88—89. l.); TÓTH ÁRPÁD: „Kedves Király Gyuri.” (Nyugat, 1922. 685. l.) Vö.: KARDOS LÁSZLÓ: „Tóth Árpád.” (Bp. 1965. 267. l.)

⁵⁵ LÁNYI SAROLTA: „Drága barát.” (Nyugat, 1922. 686. l.) — LÁNYI SAROLTA szíves közlése szerint az anyagi gondokkal küszködő családnak nagy segítséget jelentett az, hogy KIRÁLY fordításokat juttatott el a börtönbe férjének.

⁵⁶ SZABÓ LŐRINC: „Önéletrajz-törödékek: Király György.” (Nyugat, 1922. 690. l.) — E házkutatás és kihallgatás valószínűleg a Jövő c. emigráns, októbrista bécsi lap 1921. április 7-i számában megjelent cikke miatt elrendelt nyomozással volt összefüggésben. Az ügyészség később a nyomozást megszüntette. (MSZMP KB. PTI. Arch. Budapesti Ügyészség. 80241/1921.)

⁵⁷ „A Nyugatnak ez a száma méltó volt ahhoz az emlékszámhoz, melyet Ady halála után adott ki a folyóirat.” (GELLÉRT: I.m. 412. l.)

vezet legértékesebb részei a latin nyelv kiküszöbölése a gimnázium alsó tagozatából (a latinszakos tanár, a régi magyar irodalom kutatója írja ezt!) és a középiskolák egységes jogosítása. Rámutat arra, hogy ez valamelyest javítani fog a jelenlegi helyzeten, de „középiskolai reformnak ezt még éppoly kevésbé lehet nevezni, mint az új választójogot általánosnak. Sőt az a veszély fenyeget itt is, mint ott, hogy a hivatalos tényezők a reform végrehajtásával megint hosszú időre eleget vélték tenni kötelességüknek”. Helyesen ismeri fel, hogy a középiskola reformja „nem a középiskolánál kezdődik, s nem ott végződik . . . , a középiskolai reform meg nem történhetik az egész közoktatásnak megreformálása nélkül”. Ezzel kapcsolatban utal a zsákutcát jelentő „minden kilátás nélküli” iskolákra.

Világosan látja, hogy a kormány gyökeres reformra nem gondol, „éppen az fosztja meg JANKOVICH tervezetét a kellő komolyságtól, hogy minden költségemelés nélkül akarja megvalósítani. Így aztán természetesen csak tantervi reformok eszközölhetők, holott nem a tantervben gyökereznek az iskola legsúlyosabb hibái.” Ezzel kapcsolatban megemlíti a súlyos túlzásfoltosság következményeit.

Rámutat arra a két jelentős tényezőre, amellyel a reform egyáltalában nem számolt: a tanárookra és a tanulókra. „Minden intézményes reform holt dolog — írja —, ha nincs tekintettel az emberekre. A tanterv csak formát, keretet ad, az életet a tanár viszi az iskolába.” E tekintetben utal a tanárképzés hiányaira (pontosabban hiányára) az egyetemen, a tanárok szűkös anyagi helyzetére és a minisztérium „állandó takarékosági és klerikális politikájára.” Felhívja a figyelmet a tanulók túlterheltségére, a régi tanterv „nemcsak a nyelvi és történeti, hanem a matematikai és természettudományi tárgyakban is rengeteg holt anyagot hurcol magával, mely inkább az emberbutítást, mint emberképzést szolgálja. A tanterv és a készülő reform egyáltalában nem törődik a mai gyermek szellemi konstrukciójával.” A túlterheléssel összefüggésben élesen bírálja az érettségi intézményét. „Így virul még továbbra is a régi fekély: az érettségi vizsgálat. Ma már nincs józan pedagógus, aki a gyermek szempontjából meg tudná okolni ezt az intézményt. A maturát nem is a tanulók, hanem a tanárok ellenőrzésére tartják fenn . . . Nem a legörültebb intézkedések egyike-e ez, mely a szellemileg legértékesebb fiatal nemzedék testi és szellemi épségének állandó veszélyeztetése árán akarja egy másnemű ellenőrzés költségeit megtakarítani?”

Fejtegetései végén KIRÁLY hangsúlyozza: „Míg ez a reform a maga egészében, minden alkotó tényező figyelembevételével meg nem valósul, míg az iskola szelleme a modern művelődés színvonalához és fejlődése lehetőségeihez hozzá nem idomul, addig a JANKOVICH-féle javaslatot sem vehetjük komolyan. De foglalkoznunk kell vele már csak azért is, hogy akár vele, akár ellenére, állandóan ébren tartsuk a társadalom figyelmét és érdeklődését kultúránk e legégetőbb problémája felett és ne engedjük, hogy egy-két szépségflastrom felrakásával akarjanak segíteni ott, hol sürgősen késre van szükség.”⁵⁸

Másik jelentős cikke 1914. júniusában, a Szabadgondolat utolsó háború előtti számában jelent meg. E cikkében az Országos Polgári Radikális Párt programjának közoktatáspolitikai részét kommentálja.⁵⁹

⁵⁸ KIRÁLY GYÖRGY: „A középiskolai reform.” (Szabadgondolat, 1913. 352—354 l.)

⁵⁹ A program szövegét teljes terjedelemben közli MÉREI GYULA: „Polgári radikalizmus Magyarországon 1900—1919.” c. munkája függelékében. (Bp. 1947. 117—127. l.) — A program oktatás- és kultúrpolitikai részét egyébként BALASSA JÓZSEF, DÉNES LAJOS, KUNCZ ALADÁR, MADZSAR JÓZSEF és ZIGÁNY ZOLTÁN állították össze.

KIRÁLY mindenekelőtt értékeli azt a tényt, hogy, „...végre egy politikai pártprogram, amely... beható köznevelési tervezetet nyújt”, leszögezi, hogy eddig „egyedül a klerikalizmusnak volt öntudatos kulturális programja, s ezt a maga eszközeivel és kitűnő szervezetével mindenütt a megvalósulás felé vitte. Állandóan éber figyelemmel kísérte a neki nem kedvező progresszív törekvéseket, cikkeire cikkre, népgyűlésre népgyűléssel felelt, s a maga vérszes befolyásával ráterpeszkedett az államkormányzat minden kulturális területére... ma ott tartunk, hogy az állam legfőbb kulturális szerve egyenesen rendeletben tiltotta meg a tanítóegyesületeknek, hogy az iskolák *államosításának* követelésével foglalkozni merjenek.” A felekezeti tendenciák e virágkorában tehát „elsőrendű kulturális feladat az *államosításnak* minden vonalon való végrehajtása, a közoktatási ügyeknek szigorú elválasztása a vallási ügyektől, külön köznevelésügyi minisztérium felállítása”.

KIRÁLY rámutat arra, hogy ezzel együtt jár természetesen „az egész nevelésügy egysége, korszerű reformja”. Nem toldozás-foldozás kell, hanem „a közoktatás minden szervének szociális alapon való megújítása, az iskolakötelezettség általános, gyors végrehajtása, az elemi iskolák tervszerű kiépítése, a középfokú oktatásnak modernizációja, a természeti és társadalmi tanulmányok előtérbe helyezése, a felsőbb oktatás tanszabadságának megőrzése, a szakiskolák fejlesztése, a szabadoktatás függetlenségének biztosítása”.

Kiemeli az iskolai vallásitanítás kiküszöbölésének és az egyházak autonóm tevékenységi körébe való utalásának jelentőségét: „Ez elsősorban nem is pedagógiai, hanem szociális és állampolitikai kérdés. Minden köznevelési programnak, mely nemzeti vagy szociális egységre törekszik, le kell számolnia a vallásoktatással, mely minden állami ellenőrzést kijátszott, vagy egyenesen visszautasított.” KIRÁLY helyesen ismeri fel, hogy a vallásitanítás „rég elhagyta az érzelmi és kedélyi nevelés terét... s minden irányban intellektuális célokat tűzött ki maga elé. Az egész hittantanításban előtérbe lép az apologetika és ezzel a többi tudományok illetéktelen, korlátolt ellenőrzése és bírálata... A vallásoktatás mint antiszociális, antimorális és tudományellenes elv már teljesen megérett a kiküszöbölésre. Helyébe a vallástól ment erkölcsoktatást kell léptetni.”

KIRÁLY a program lényeges pontjának tartja a tanítóóság teljes anyagi és erkölcsi függetlenségének, anyagi viszonyaik rendezésének és szolgálati pragmatikájuk elkészítésének követelését. Kifejti, hogy „nemcsak a klerikalizmus befolyásától féltjük a tanítóóságot és tanárságot. Nemcsak arra a kiterjedt kémskedési és denunció rendszerre hivatkozunk, mely még csak a közelmúltban is szinte lehetetlenné tette, hogy bárki szabadon hirdethesse tudományos meggyőződését, hanem elsősorban a kormányzati visszaélésekre. A tanító politikai nézeteiért éppoly üldözésnek van kitéve, mint más közhivatali tisztviselő. A népiskola teljesen, a középiskola a kisebb vidéki városokban ki van szolgáltatva a közigazgatás szeszélyeinek. A szolgabíró és főispán befolyásától minden áron meg kell szabadítani az iskolát.” KIRÁLY kiemeli, hogy a tanítóóság és tanárság intelligensebb része „ma már minden felsőbb nyomás és üldözés ellenére a radikalizmus eszméit karolta föl s tőlük várjuk elsősorban a radikális program kultúrpolitikai részének megvalósítását.”⁶⁰

A Tanácsköztársaság bukása után KIRÁLY GYÖRGY pedagógiai érdeklődése mindinkább háttérbe szorult. Ennek okát RÉVAY JÓZSEF abban kereste, „hogy kivették alóla a katedrát, hogy fájdalmasan kellett látnia, mint von a kontárok

⁶⁰ KIRÁLY GYÖRGY: „Közoktatásügyi feladatok.” (Szabadgondolat, 1914. 168–170. l.)

és reakciószok szolgálhadd egyre mélyebb árkat iskola és élet, iskola és modern haladás közé, mindinkább idegenül nézte a ma iskoláját”.⁶¹ De azért nem megy el szó nélkül „a HALLER-éra két nagy pedagógiai vívmánya”, a PINTÉR-féle primitív tanterv-javaslat és az első osztályosok felvételi vizsgálata mellett. Keserű gúnnyal kel ki a tervezett felvételi vizsga ellen: „Az átkos liberális korszak el akarta törölni a maturát, sőt az évvégi vizsgákat is, de a két forradalom és egy ellenforradalom tanulsága megmutatta, hogy nemcsak évvégi vizsgák szükségesek, hanem éveleji, sőt évközépi vizsgák is... Éljen a vizsga, le a diákokkal és a szülőkkel.”⁶²

1919 után KIRÁLY GYÖRGY ezen kívül nem ír több pedagógiai tárgyú cikket; *pedagógiai gondolatai azonban más írásaiban gyakran előtörnek*. A legszebben talán kitűnő „Légy jó mindhalálig”-ismertetésében valósul meg ez: a gyermek szeretetének, gondjai, problémái, lelkivilága megértésének követelménye rajzolódik ki meggyőző erővel e sorokból: „... szörnyű távolság, amely bennünket a gyermektől elválaszt, az a borzalmas meg nem értés, melyet a gyermeki léttel szemben tanúsítunk... — Pedig gyermekek voltunk valamennyien... Hányszor elképzelttem diákkoromban, egy-egy fájdalmas incidens után, hogy milyen más tanár lennék én, s mire valóban a sors erre a boldogtalan pályára sodort, hogy elfelejtettem egykori fogadalmaimat! Hányszor került elem egy-egy meggyötört gyermekarc, könnyeborultán és dacosan összeharapott ajakkal, s ilyenkor nem jutott eszembe az a másik sarokba állított kisfiú, aki egykor én voltam a fejem fölött lebegő damoklesi nádpálcával.”⁶³

KIRÁLY GYÖRGY — jellemző szerénységgel — arról már nem beszélt, hogy mint tanár milyen eredményesen valósította meg munkája során a fenti követelményt. Mint tanártársa írta: „Ő volt az eszményi tanár. Művészetet látott a tanári munkában, a lélekformálás nemes és előkelő művészetét. És amit mások annyi verejtékes törekvéssel alig-alig közelítenek meg, ő ellenállhatatlan egyéniségének varázsával egyszerre a tökéletesség fokán valósította meg. — Barátja volt a tanítványainak, anélkül, hogy pajtáskodott volna velük. És ami ennél még rendkívülőbb: meg tudta szerezni a tekintélyt nagyképűség nélkül és a fegyelmet fegyelmezés nélkül... — Úgy a szülők, mint a tanulók határtalan bizalommal fordultak hozzá. A szülőket a legaprólékosabb gonddal oktatta ki azokra a teendőkre, melyeket gyermekük speciális lelki adottsága megkövetelt. A tanulókra egyszerűen azzal hatott, hogy leereszkedés nélkül tudott személyes ügyeik iránt érdeklődni... a tanuló mindig érezte, hogy tanárja személyes viszonyban van vele.”⁶⁴

Tanári eszményképe RIEDL FRIGYES volt. Megható RIEDL-nekrológiájában — mint BÓKA hangsúlyozza — „nehéz eldönteni, hogy RIEDL-ről vagy önmagáról szólnak e sorok”: „Egyszerű realiskolai tanár volt, mikor új állását elfoglalta és az egyetemi tanári katedrán sem akart más lenni, mint professzor, a szó igazi értelmében vett tanító.”⁶⁵

III. Király György, az irodalom tanára

KIRÁLY GYÖRGY életművének érdekes színfoltjai azok a jelentős írások, amelyekből az irodalomtanítással összefüggő elvi és gyakorlati elgondolása

⁶¹ Nyugat, 1922. 670. l.

⁶² Független Szemle, 1921. 126. l.

⁶³ Nyugat, 1921. 86. l.

⁶⁴ LEHEL ISTVÁN: „Megemlékezés Király Györgyről, a tanárról.” (Nyugat, 1922. 636. l.)

⁶⁵ KIRÁLY GYÖRGY: „Riedl Frigyes”. (Nyugat, 1921. 1276. l.) Vö.: Bóka: I. m. 579. l.

fénylenek elő. KIRÁLY szakdidaktikai írásainak futó elemzése mai — elsősorban gimnáziumi — irodalomoktatásunk helyzete és feladatai szempontjából is elgondolkoztató, tanulságos. Elgondolkoztató, mert arra a szomorú tényre derít fényt, hogy bizony könnyelműek vagyunk haladó pedagógiai törekvéseink feltárásában, olykor újaknak kiáltunk ki olyan módszertani eljárásokat, aminőkkel már jelentős eredményeket értek el s amelyeket haladó hagyományként tartathatnánk számon s így tisztelhetnénk. De tanulságos is olvasni KIRÁLY gondolatait, mert megerősíthetik az iskolai irodalmi nevelés felelős irányítóit — s az irodalomtanítás iskolai munkásait is — a korszerű irodalomoktatáshoz nélkülözhetetlen szilárd elvi és módszertani követelmények következetes képviselésében.

Kiváló tanártársa, LEHEL ISTVÁN, a gyengéd s fájdalmas emlékezés lírájával átszőtt nekrológban tökéletes pontossággal fogalmazta meg KIRÁLY irodalomtanítási módszerének lényegét: „...irodalomtörténeti elemzése mindig a mából indultak ki, sohasem a múltból. A történeti jelentőség tárgyalását a tankönyvre bízta, s mindig azokat a kapcsolatokat kereste, amelyek a mai ember érdeklődése és az irodalmi alkotás között le lehetők fel. És mindig talált ilyen kapcsolatokat. A Zrinyiászt épp úgy át tudta ültetni a modern lélekbe, mint Heltai Gáspár meséit. Tanítványai vele együtt éltek át mindazt, ami a múlt írsaibaiban ma is élő és ható elem.”⁶⁶ Úgy hisszük, ez az irodalomtörténet határos oktatásának lényege, e jelen-központúság, — aminek a tanári gyakorlatban két kiapadhatatlan forrása van: az irodalmi műveltség széleskörű birtoklása s a ma, a mindenkori ma ifjúsága igényeinek, életstílusának ismerete.

KIRÁLY egyik tanulmányában⁶⁷ az irodalmi olvasmányok centrális jelentőségéről ír. „Minél több irodalmat és minél kevesebb irodalomtörténetet kell az oktatás minden fokán nyújtánunk.” Íme, 55 esztendő követelmény ez! Élményt kelteni az órán! Minden más, adat és elmélet, felsorolás és életrajz a történeti rendszerezés segédeszköze lehet csak. Az adatközlő jellegű, lexikális, „művek nélküli” irodalomtörténeti oktatás tehát már a 20. század elején túlhaladott volt, — ha nem is a tantervekben, de a legműveltebb s legkiválóbb tanárok gondolataiban és gyakorlatában. KIRÁLY szerint a gimnáziumi irodalomoktatás célja az, hogy az irodalmi mű az ember és világismeret, az etikai és esztétikai hatások forrása legyen; *nevelési tényező* tehát a tanuló személyiségének formálásában. Hogyan érhető el az írói mű ilyen komplex hatásának kibontakozása és érvényesülése? A műalkotást — így KIRÁLY — ki kell a tanárnak emelnie elszigeteltségéből s „a maga miliójében” kell elhelyeznie. Valóban ez az ún. irodalomtörténeti módszer lényege: kapcsolatba kell hozni a műalkotást az író egyéb műveivel, a kor eszméivel — más költők, írók alkotásaival —, s ha minden lényeges összefüggés világos, akkor beilleszteni az irodalomtörténet folyamatába. Mert — hirdeti KIRÁLY — az egyes mű csúcsairól belátni az alkotó egész művét, s a kort is, amelyben az író élt s a mű megfogant. Erre példa KIRÁLY dolgozatában VÖRÖSMARTY *Szép Ilonka*-ja, mert nem kell és nem is szabad — vallja KIRÁLY — a nagyobb költői alkotásokat (itt nyilván a századelőn még részletesen olvasott és tanított VÖRÖSMARTY-eposzokra gondol) elméleti igazságok kedvéért agyonmagyarázni, amikor kisebbek is (pl. a *Szép Ilonka*) alkalmasak a legkülönbözőbb elméleti kérdések megvilágítására, VÖRÖSMARTY esetében a német, a francia és a magyar romantika elméleti magyarozatára. Az egyes mű így lesz meg-

⁶⁶ Nyugat, 1922. 636—637. 1.

⁶⁷ KIRÁLY György: „Szép Ilonka. Adalék a magyar irodalomtörténet tanításához.” A Budapest Székesfővárosi IV. ker. (belvárosi) Községi Főreáliskola értesítője az 1911/12. iskolai évről. Bp., 1912. 3—16. 1.

világosító része az egésznek, így helyezkedik el a nemzeti, s a korabeli világirodalomban. Íme, a nemzeti elv KIRÁLY koncepciójában már nem elszigetelt; a világirodalmi összefüggések anélkül, hogy kimondaná: elkerülhetetlenek. Az irodalomoktatás pedagógiájában — nyugodtan mondhatjuk — modern törekvés ez: egy jelentős művet viszonylag teljes összefüggésében — történetileg — felmutatni s ugyanakkor esztétikai elemzését is — a mű természete szerint — hozzáértően elvégezni, így következtetni a részről az egészre. S konklúzióként igen tanulságosak azok a gondolatok, amelyeket KIRÁLY az előbb vázolt történeti-esztétikai komplex műelemzéssel összefüggésben mond egyúttal a maga esztétikai felfogását is kinyilvánítva: „A költő eredetisége és ennek értéke... nem abban áll, hogy olyan tárgyat találjon ki, amely egészen új és semmiféle más költői alkotással nem áll rokonságban. Az eredetiség értéke nem a kitalálásban, az invencióban van, hanem a kifejezésben és diszpozícióban... A költői fantázia, mint általában semmiféle fantázia, nem alkot új képzeteket, hanem mindig meglétekből: emlékképekből, élményekből alkot magának egy új világot. Az életből táplálkozik állandóan s ennek elemeiből alkotja a maga szebb, különösebb, varázslatos életét. Nyelvének erejével, kifejezéseinek bűvös hatalmával úgy állítja eléink az élményt, ahogyan azt sohase vettük volna észre, új kapcsolatban, új eddig nem látott színekben.”⁶⁸ (Kiemelés tőlem P. K.)

KIRÁLY a már említett, az „Ifjúsági Könyvtárjegyzék” körül 1913-ban folytatott vitában kifejtette véleményét abban a témakörben is, amelyet ma talán így fogalmazhatnánk: az ifjúságot az irodalomtanítás eszközeivel jó ízlésű, művelt olvasóvá kell nevelni. E munka egyik nélkülözhetetlen eszköze: az ifjúságnak ajánlott irodalom.

KIRÁLY alap gondolata az, hogy az ifjúság olvasmányainak pótolhatatlan szerepe van az erkölcsi és esztétikai nevelésben s ezért az olvasás az irodalomoktatás leglényegesebb eleme, tartozéka.

SZEMÁK az „erkölcsösség”, főként a valláserkölcs védelme szempontjából pl. JÓKAI: *A tengerszemű hölgy* c. regényét és SHAKESPEARE: *János király* c. tragédiáját nem vette fel a jegyzékbe, mert ezek — úgymond — „érzécsiklandozó” művek. Ezt az érvet veri szét KIRÁLY GYÖRGY. A kérdésben vallott nézeteit azért érdemes részletesebben idézni, mert irodalomtanáraink népes táborában a fölös finomkodás, az alerkölcsös prűdéria még ma sem egészen ismeretlen jelenség. KIRÁLY ezt írja: „...nem egyes kiszakított kifejezések, mondatok, részletek szolgálnak kritériumul egy munka erkölcsös vagy erkölcstelen voltára, hanem az egész mű összbenyomása és tendenciája. Nincsenek »pornografikus mondatok,« hanem csak pornografikus művek.” A kiemelt szók, részletek... „az egész műalkotás erkölcsi értéke mellett elvesztik veszedelmüket vagy asszimilálódnak annak a katarzishoz tüzésben, melyet egy nagy dráma vagy regény lelkünkben felidéz. Az ifjúságot nevelni kell arra, hogy az ízlés, a művészet igazi forrásait: a klasszikusokat tudja élvezni és érteni.”⁶⁹ Más szóval: a didaktikus, de művésziellen, silány művek olvasása sokkal károsabb, mint az életkorhoz talán nem mindig igazodó művészi alkotásoké! Az esztétikai nevelés a modern irodalomoktatás természetes pedagógiai követelése. Az irodalmi olvasmányokban — fejtegeti KIRÁLY — „...Ne az legyen a fontos, hogy a történet, a földrajz, a régiségek, a madarak és fák, az antialkoholizmus, eszperantó, örökbéke s nem tudom én, mi mind megtalálja a maga helyét a magyar olvasóban, hanem az,

⁶⁸ Uo. 15. l.

⁶⁹ Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, 1912/13. évf. 826—827. l.

hogy az olvasmányok fokozatosan az ízlés, az irodalmi és esztétikai műveltség, a mélyebb és nemesebb olvasókedv fölébresztésének ügyét szolgálják. Tanítsák meg a gyermeket elsősorban a művészi olvasásra, a műalkotások élvezésére. Ez legyen a kiválogatásnál az első szempont.”⁷⁰ Amikor KIRÁLY a tárgyban szereplő gondolatait így fogalmazza, nem a világnézetileg steril, esztéticista irodalomoktatás jogait akarja kivívni, hanem a túldidaktizálás, a pedagógiai hipokrizis értelmet torzító kinövéséi ellen szól s ilyen értelemben aligha lehet vitatni nézetei helyességét.

Mint minden vérbeli irodalomtanárt, KIRÁLY GYÖRGYÖT is izgatta, foglalkoztatta a *modern*, — szerényebben — a *kortársi irodalom tanításának kérdése*, a középiskola és az élő irodalom kapcsolata. A Magyar Paedagogiában írt erről 1917-ben kisebb tanulmányt.

Gondolatainak kiindulópontja a természettudományi tárgyak oktatását tekintve kísértetiesen hasonlít mai, e témakörben fejtegetett gondolatainkhoz. A természettudományok — fejtegeteti — mind korszerűbben, mind céltudatosabban állnak a haladás élére, következetesen regisztrálva a legújabb eredményeket, — s ilyen törekvéseket mutat iskolai tanításuk is.

Nem így állt azonban akkor — 50 évvel ezelőtt — a társadalomtudományi tárgyak tanítása. A történelem és irodalom iskolai oktatásában „az aktuális politikai és szociális kérdések” nem szerepelnek, az „irodalom legújabb áramlatai” még kevésbé, hiszen „...az ilyen irányú törekvéseket egyenesen veszélyesnek minősítik.”⁷¹

A jelenség okát keresve KIRÁLY olyan érveket talál, aminőket a kortársi irodalom és az iskola kapcsolatának vizsgálatánál mindig figyelembe kell venni. Ilyen a művek egyidejűsége — aminek következtében az irodalomtudomány és kritika eszközei azok értékét nem mérhetik végső biztonsággal. Ennek következtében a művek szubjektív, emberi, személyhez tapadó jellege nehezíti pedagógiai közvetítésüket. Mégis elkerülhetetlen, hogy a gimnázium VII—VIII. osztályában (ma III—IV. osztály) ne essék szó róluk. — Nehéz e közvetítés természetes és érthető elfogultságaink miatt. „Saját korunk irodalma, nemcsak eszméiben és érzéseiben, hanem nyelvében és stílusában is, szinte pártkérdés számunkra. Akár szeretjük, akár elfordulunk tőle, saját korunk irodalmával szemben mindig elfogultak vagyunk.”⁷² — Való igaz, az iskola eléggé magára van hagyva a kortársi irodalom tanításának dolgában. Az irodalomtudomány nem foglalkozik vele, mert eszközei nem alkalmasak rá, ezért az irodalmi kritika körébe utalja. — De mások a kritika s megint mások az iskola feladatai. Az iskola a múltat is a jelennek szolgáló tanulással oktatja a jövő érdekében, hiszen az életnek, a társadalomnak nevel. Világos, hogy a *ma* (a jelen) problematikájá nem hagyható figyelmen kívül az iskolában. Kérdés, megtalálja-e a tanuló az utat a múltból a jelenbe? A régi irodalom nyújt-e számára elég tanulást, tájékoztatást a saját korában való eligazodáshoz? Ez a probléma — a régi s a legújabb irodalom közötti feszültség a régi tantervben is eleven gond volt. KIRÁLY felismerése helyes: a múlt tanítandó, ám az ifjúságot szenvedélyesen csak a jelen érdekli. S hogy pedagógusnak is kiváló volt, azt a következő lélektani megfigyelésre s tanári tapasztalatra épülő gondolatsora igazolja: „... az ifjú az új irodalmon fog kapni, amely hozzá közelebb áll, melynek részeséül érzi magát s egész társadal-

⁷⁰ Uo. 829. l.

⁷¹ KIRÁLY GYÖRGY: „A modern irodalom tanítása a középiskolában.” (Magyar Paedagogia, 1917. 41. l.)

⁷² Uo. 42. l.

mát, szemben a régivel, mely távolabb áll tőle, közvetlen szemléletből nem mindig érthető, s melyet éppen az irodalomnak ellentéteken át ható fejlődése következtében sokszor nyűgnek, tehernek, ellenségesnek fog találni.⁷³ Okos és felelős szavak ezek! A régi tanítása a módszerek változatosságával lehet élménnyé s válhat ismertté — az újat viszont tanítani kell, az étellel való kapcsolat elve ezt így követeli. KIRÁLY felteszi az alapkérdést: Mit és hogyan? A válogatás és a módszer gondoljai akkor sem voltak ismeretlenek. A helyes eljárás KIRÁLY szerint a következő: itt is, mint a régi irodalomnál „... csak a legfontosabb áramlatokra és költői irányokra, csupán a legjelentékenyebbnek látszó egyéniségekre kell szorítkozni. A módszerben óvakodni kell a kritizáló, vagy éppen fölényes, lenéző és gúnyos hangtól, mely a legtöbb esetben éppen reakciót fog kiváltani az ifjú lélekből s könnyen a legszélsőbb irányba kergeti.”⁷⁴

S KIRÁLY azt is érzékeli, hogy a legújabb irodalom oktatása nagy önfegyelmet, pedagógiai megfontolást, tapintatot igényel s rendkívül céltudatos módszertani munkát. A tanárnak — úgymond — „nem elítélni, hanem megérteni és megértetni kell az irodalmi jelenséget, föl kell tárni a műalkotás egyéni és társadalmi rugóit, rá kell mutatni a kapcsolatokra — akár ellentéteken keresztül is — a régiebb irodalom termékeivel.”⁷⁵ KIRÁLY dialektikus gondolkodásának, következésképpen dialektikus irodalomszemléletének pedagógiai következménye az, hogy ő — helyesen — nevelési szempontból legfontosabbnak az átmenetet tekinti a múlt és a jelen irodalom világa között; a régi és az új szüntelen küzdelmében az irodalmi folyamat szerves, történetileg kötött folytatását. De ezt sem valaminő szemforgató pedagógiai szobatisztaság erőltetésével, hanem az iskolai irodalomtörténeti tanulmányokat jelen-érdekűvé téve a legújabb irodalmi életjelenségekig vezetve el tanítványait. „Az irodalomoktatás legfelső fokán nagyobb figyelmet lehetne fordítani az irodalmi életnek, az irodalom társadalmi és korszerű összefüggéseinek megvilágítására, anélkül, hogy maga az irodalom háttérbe szorulna.”⁷⁶

Olyan gondolat rejlik e fejtegetésben, mely hivatalos irodalomtanítási programmá csak a felszabadulás után vált szocialista tanterveinkben. Mert nem másról van itt szó, mint irodalom és közélet egymásra hatásának bonyolult problematikájáról, arról, hogy az irodalmi élet tanulmányozása fölvilágosítással szolgál a jelen viszonyaira nézve is. Sőt tovább: abban is tanulhatunk KIRÁLY GYÖRGYTŐL, hogy kényesebb irodalmi kérdések tárgyalása is tanári, pedagógiai feladat. „Ezek kényelmes mellőzése, a rajtuk való kétértelmű átsiklás sokszor több veszélyt rejt magában, mint az igazságnak rideg föltárása.”⁷⁷

Más szavakkal: az irodalomtanár világnézeti meggyőződése, elvi szilárdsága, határozott és egyértelmű állásfoglalása abból a felismerésből származik, hogy az irodalom nemcsak esztétikai és történeti tényező, hanem eredendően társadalmi. Minden szálával belekapcsolódik a maga kora életébe, „egyaránt híven tükrözteti vissza korának törekvéseit és ideáljait, erényeit és vétkeit.”⁷⁸

KIRÁLY GYÖRGY nem volt marxista, ám idézett gondolatai, irodalomtanítási módszerei s ezek kifejtése egy dialektikusan gondolkodó ragyogó értelem produktumai. *Az irodalomtanításra vonatkozó nézeteinek nagyszabású szintézise*

⁷³ Uo. 47. 1.

⁷⁴ Uo. 47. 1.

⁷⁵ Uo. 47. 1.

⁷⁶ Uo. 47. 1.

⁷⁷ Uo. 47—48. 1.

⁷⁸ Uo. 48. 1.

az Iskolai Reformbizottság középiskolai magyar nyelvi és irodalmi tanterve koncepciójának kimunkálása.

E tantervi koncepció kíméletlenül ítéli el a grammatizáló s az irodalmat skolasztikus dogma- és példatárrá alacsonyító nyelv- és irodalomtanítást, az értetlen, hivatalnok-szellemű, az irodalmi alkotást elméleti szabályok levonása érdekében kilúgozó hamis tudományosdit.

„A jövő magyar órája” csak eszmei és művészi értékű alkotások elemzésének lehet a műhelye.

Négy alapelvnek kell érvényesülnie az irodalom tanításában. Az első szerint a tananyagból mindazt, *ami értéktelen, el kell hagyni*, mert ami tudományos vagy művészi szempontból nem értékes, értéktelen az pedagógiai vonatkozásban is. Az alapelv értelmezése szerint „...a legmagasabb művészi és pedagógiai igények egyáltalán nem ellentétesek, sőt sokkal közelebb vannak egymáshoz, mint azt a régi iskolamesterek látták.”⁷⁹ A remekmű nem ellensége az iskolai oktatásnak, ha a tanulók — mai kifejezést használunk — életkori sajátosságaihoz igazodik. „Igazi műremek megfelelő fokú osztályba beállítva igaz erkölcsű s egyetemes jogú és kötelezettségű világrendben sohasem hathat kártevően.”⁸⁰

A második alapelv az irodalom természetének íratlan törvényszerűségéről szól. Az irodalmi nevelésnek a formai sajátságok, külsőleges ismertetőjegyek mechanikus felsorolása helyett a mű, az alkotás *belső művészi erejét* kell kibontakoztatnia, az eszmeiséget a maga esztétikai gazdagságában, művészi szépségében. Az irodalom így pedagógiai vagy politikai tételek illusztrációja helyett emberi, gondolati-érzelmi és művészi élmények forrása lesz.

Természetesen ível át ez a gondolat a harmadik egyetemes alapelv megfogalmazásába, amely szerint — a szellemi társat, RÉVAY JÓZSEF-et idézzük — az így felfogott irodalomtanításnak társadalmi célja az, hogy „...álljon az egyjogú, egyetemes emberiség, az emberi szolidaritás szolgálatában, tágítsa ki a nemzeti határokat s az esetleg silány magyar irodalmi művek helyét töltsse be a nem magyar művek egész sorával, mert a régi magyar irodalmi tanítás azzal, hogy gyengeségeket fitogtatott, valójában magyarellenos volt, ellenben világirodalmi felsorakoztatásban a magyar értékek is igazi fényükben fognak felragyogni.”⁸¹

A tantervi koncepció negyedik alapelve a *világ- és a magyar irodalom összhangjának megteremtése* a középiskolai irodalomoktatásban, az olvasókedv felkeltése, az ízlés fejlesztése, s a kritikai érzék, a „művészi ítélet” nevelése céljából.

Az irodalomtanítás végső célja — főként a gimnázium két felső osztályában — az egységes világszemlélet kialakítása. Az irodalom élő, változó, fejlődő folyamat, nem arcképcsarnok, nem tisztelt, de elfeledett portrék gyűjtőhelye. S a tanítás célja sem irodalmi mozaikok nyújtása, hanem „az egyes nagy szellemi áramlatok egységes ábrázolása... egy-egy kiemelkedő nemzeti reprezentánssal.”⁸² KIRÁLY GYÖRGY „...szerisztikus, induktív, szemléltető módszert kíván és különösen hangsúlyozott a szempontja (mellyel a régi középiskola egyik legszívósabb eltévelyedését akarja gyökerestől kiirtani), hogy a műalkotás autonóm, nem erkölcsi, lélektani, kultúrtörténeti dokumentum, sem nyelvi, stilisztikai, poétikai példatár.”⁸³ Az így felfogott irodalomtanítás léphet fel sikeresen

⁷⁹ „Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság iskolai reformtervezete.” Bp. 1959. 28. l.

⁸⁰ Uo.

⁸¹ Nyugat, 1922. 671. l.

⁸² Uo.

⁸³ Uo.

a hazai belterjesség, az öncélúság, a hazapuffogató nacionalizmus pedagógiai méteye ellen. A felső osztályokban (a régi gimnáziumok V—VIII. osztályai) a javaslat szerint feltárul a művészetek egész rendszere, az egyes művészetek struktúrája. Az irodalomoktatás folyamán tudatosítani kell a művészetnek, mint felépítménynek a viszonyát az adott „termelési rendszerhez”. — A marxista esztétika egyik axiómája ez!

A KIRÁLY-féle javaslat alacsony létszámú osztályokra építi elképzeléseit, szeminárium-szerű oktatással — amelynek folyamán a tanár és a tanulók meghitt közösségben olvassák és vitatják meg a világirodalom remekait, óvakodva az irodalomtanítás két veszedelmétől, az esztétikai dogmatizmustól s az impreszcionisztikus elvtelenségtől egyaránt.

De, „bármily könnyed, erőltettség nélküli az irodalmi óra, bármily gyönyörködtető és kellemes is a tanulónak, éreznie kell neki is, hogy az az óra nem játék, nem üres szórakozás, hanem komoly művészi élmény, melynek az ő életében nagy szerepe van. Éreznie kell, hogy egy rendszeres, szervezett lelki munka része minden óra s a múltó, elhangzó dialógusok pozitív eredményeit a tanulónak állandóan föl kell jegyeznie egy érre a célra szolgáló jegyzetben. Ne legyen ez olyan kényszerföljegyzés minden óra végén: „No, mit végeztünk a mai órán”, hiszen lesz óra, melynek pozitív eredménye egy sóhaj, egy könnycsepp vagy egy mosoly lesz.”⁸⁴ Így válik az irodalomtanítás a harmonikus, sokoldalúan képzett ember formálásának eszközévé.

E dokumentum fél évszázaddal későbbi elemzője tisztelettel adózik a hajdani szerkesztőbizottságnak s a vezetőnek, KIRÁLY GYÖRGYNEK a javaslatból szüntelenül érezhető szép szenvedélyért, fényes intelligenciáért s a leginkább talán az egész koncepción átsugárzó pedagógiai és pedagógusi felelősségért.

KIRÁLY GYÖRGY örökségét — ha még oly töredékes is munkássága — a szocialista pedagógia haladó és eleven hatású hagyományai között őrizzük. BABITS MIHÁLY a tanár KIRÁLY GYÖRGYRE emlékezve így summázta a szenvedélyes pedagógus életútjának értelmét:

„Király György kitűnő tanár volt s temetésén serdülő, majdnem felnőtt fiúk — 4—5 év előtti tanítványai — sírtak, mint gyermekek. Szerették, mert megértették, s megértették, mert megértette őket.

Elsősorban mindig az Irodalom Tanára volt.”⁸⁵

Андор Ладаньи—Калман Палмаи

ПАМЯТИ ДЬЕРДЬЯ КИРАЙ (1887—1922)

Дьердь Кирай был выдающимся прогрессивным преподавателем венгерской литературы. Авторы знакомят с историей его жизни, а также обобщают его мысли, касающиеся дела народного образования, педагогические идеи и взгляды на преподавание венгерской литературы.

Ladányi, Andor—Pálmai, Kálmán:

IN MEMORIAM GYÖRGY KIRÁLY (1887—1922)

György Király was an outstanding professor of Hungarian literature, with a progressive attitude. The authors describe his life and sum up his conception on educational policy, pedagogics and instruction of Hungarian literature.

⁸⁴ „Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság iskolai reformtervezete.” Bp. 1959. 36. l.

⁸⁵ Nyugat, 1922. 634. l.